

samara
Prevenција seksualnog nasilja
u pedagoškim institucijama

Uvod za pedagoge i pedagogice

Beč, 2008.

samara
Inicijativa prevenција seksualnog zlostavljanja i nasilja

Mag.^a Raina Ruschmann
Mag.^a Amina Barakat

e-mail: praeventionskurse@aon.at
internet: www.praevention-samara.at

Prevenција seksualnog nasilja u pedagoškim organizacijama

Cilj rada prevencije sa djecom je podsticanje djece da razvijaju samopouzdanje i povjerenje u sopstvene osjećaje. Na taj način djeca trebaju naučiti da na vrijeme prepoznaju prestupe koji prelaze granice igre (zadiranje u intimu) kao i opasne situacije. Djeca trebaju biti informisana o seksualnosti na način koji je adekvatan za njihov uzrast i trebaju znati šta su to seksualni prijestupi i da trebaju/smiju zatražiti pomoć u takvim slučajevima.

Prevenција u pedagoškoj svakodnevnicima sa djecom prvenstveno znači ohrabrivanje djece da povećaju sopstveno samopouzdanje.

Najbolja prevencija protiv seksualnih prijestupa je stvaranje sigurne i pouzdane atmosfere za razgovor u kojoj se djeci približava činjenica da se otvoreno smije pričati o seksualnom nasilju.

Agresivan i seksualiziran način ponašanja kod dječaka je prisutan u mnogim obdaništima/vrticima ili školama.

Neki dječaci vrlo rano nauče da svoju seksualnost agresivno upotrebljavaju kako bi drugu djecu naljutili ili omalovažili.

Izdizanje samog sebe i jačanje osjećaja moći se postiže na taj način što se drugo dijete ponižava ili sramoti.

U današnjem društvu su nasilje i seksualnost teme koje se izbjegavaju i o kojima se ne priča.

Zbog toga seksualno nasilje nosi dupli pečat tabu teme i vidno se osjete strah i nesigurnost oko ophodjenja s ovom temom.

Koliko otvoreno rukovodioci ili saradnici jedne pedagoške organizacije pristupaju ovoj temi zavisi od njihovog sopstvenog stava prema toj tabu temi. S pogresnim stavom pedagoške organizacije riskiraju da se na slučajeve seksualnog nasilja ne odgovara doslijedno ili sa nejasnim konceptom.

Ukoliko se o temi seksualno nasilje ne priča otvoreno u jednoj organizaciji, postoji rizik da se o slučajevima seksualnog nasilja ćuti i da se zlostavljana djeca ponašaju kao da ništa nije dogodilo.

Da bi se postigla zaštita djece u jednoj organizaciji ili ustanovi potrebno je otvoreno pričati, a ne zataškavati i ćutati. Od posebnog značaja su stručnost i preglednost u pedagoškom poslu.

Organizacija koja aktivno radi na polju obezbjeđivanja prevencije seksualnog zlostavljanja tako što redovno obučava saradnice i saradnike, informiše roditelje o tabu temama i djeci i omladini nudi radionice za prevenciju seksualnog zlostavljanja, ujedno šalje i preventivne poruke na različitim nivoima.

Saradnici su ohrabreni u dodiru sa dotičnom tematikom, a potencijalni počinioci su obeshrabreni i uplašeni.

Djeci je na taj način sugerisano da je za saradnike u dotičnoj organizaciji osnovni prioritet spriječavanje seksualnog nasilja. Čak i kada bi doslo do

seksualnih prijestupa to se ne bi ignorisalo, već bi se reagovalo na odgovarajući način.

Seksualni prijestupi djece nad drugom djecom

U 75% slučajeva počinioci su dječaci, a ostalih 25% počinitelaca seksualnog prijestupa nad drugom djecom su djevojčice. Žrtve seksualnih prijestupa su u 50% slučajeva dječaci, a u ostalih 50% slučajeva djevojčice. Iz ovih podataka se vidi da su dječaci i u ulozi počinioca i u ulozi žrtve brojno zastupljeni.

Kad se priča o seksualnom prijestupu među djecom, ne koristi se odmah izraz seksualno zlostavljanje, jer osjećaj moći nad žrtvom uglavnom još uvijek nije tako veliki kao kad je počinitelj / počiniteljica odrasla osoba a djeteta žrtva.

Ovdje je dakle riječ o seksualnom nasilju ili seksualnim prijestupima.

Kod seksualnih prijestupa se za žrtvu uglavnom bira neko slabije djeteta, npr. mlađe djeteta nego sam počinitelj ili djeteta koje je manje prihvaćeno među djecom.

Također se djeca sa hendikepom i djeca sa porijeklom iz drugih zemalja češće nađu u ulozi žrtve.

U slučaju seksualnog nasilja među djecom se preporučuje sljedeći redoslijed pedagoških intervencija :

Vrlo je važno posvetiti svu pažnju najprije djetetu nad kojim je izvršeno nasilje, a zatim djetetu koje je počinilo seksualni prijestup.

Za razliku od nekih drugih konfliktnih situacija pri kojim je poželjno da se pedagozi drže po strani i da djeca sama nađu rješenje, u ovim slučajevima pedagozi/pedagogice trebaju preuzeti aktivnu ulogu, tj. intervenirati.

Ukoliko je u pitanju agresivno seksualno ponašanje dječaka nad djevojčicama potrebno je uvijek i iznova ukazati da je takvo ponašanje pogrešno kako bi se shvatanje dječaka da su djevojčice seksualni objekti i da "služe za istresanje" na vrijeme promijenilo.

Mehanizmi zaštite koji umanjuju slobodu kretanja ugroženog djeteta, ustvari samo škode ugroženom djetetu. Ono tada ima manje prostora za kretanje nego što je prije seksualnog prijestupa imalo. Npr.: "Na odmoru budi u blizini dežurnog/e".

Prema shvatanju djeteta, njegova situacija se također pogoršava i osjeća se kažnjeno ako ga npr. zbog njegove sigurnosti premjeste sa mjesta gdje sjedi, dok djeteta koje je počinilo prijestup ostaje na svom mjestu.

Kad se u slučajevima seksualnih prijestupa reaguje, može se desiti da se prebrzo ili dramatično postupi ali također se može desiti da se prebrzo reaguje kako bi se izbjeglo da se čitava situacija "dodatno uveliča".

Sa pedagoške strane ne treba reagovati ni prebrzo ni prebrzo, već je najprije potrebno da se takav slučaj adekvatno procijeni.

U slučaju da smatrate da je Vaša prva intervencija poslije seksualnog prijestupa bila pogrešna, možete to sanirati tako što ćete djeci reći:

"Ja sam još jednom o svemu što se desilo na miru razmislio / razmislila i nakon razgovora s kolegama došao / došla sam do zaključka..."

U mnogim razredima su psovke i uvrede sa seksističkim stavovima još uvijek problemi svakidašnjice.

I ovdje je od značaja da pedagozi odlučno iznesu svoje mišljenje i da postave jasna pravila ponašanja.

Seksualni prijestupi omladinaca nad djecom

U ovoj grupi su počinioci u znatno većem broju muškarci. Mnogi od ovih počinioca nemaju oca koji je, kao uzorna osoba, pozitivna figura sa kojom se mogu identificirati.

Otprilike jedna trećina omladinaca koji postaju počinioci seksualnog prijestupa su bili ranije u životu žrtve istog zlostavljanja. Ovi podaci ujedno ukazuju da je misljenje kako su svi počinioci i sami bili žrtve pogrešno.

Ako se kod djece slučajevi seksualnog nasilja konstantno ignorišu, postoji rizik da se nasilje u njihovom ponašanju još više učvrsti, što se kod omladinaca mnogo teže terapira nego kod djece.

Postoje mnogobrojni slucajevi u kojim omladinci svoje ponašanje seksualnog nasilja koriguju, međutim treba istaći da se to ne dešava samo od sebe, nego uz stručnu pomoć.

Omladinci moraju naučiti da se na odgovarajući i odgovoran način ophode prema svim svojim osjećajima (uključujući seksualne).

Što se ranije kod omladinca razvije sklonost prema seksualnom zlostavljanju i što češće omladinac ovaj prijestup počini, utoliko se povećava rizik da će kasnije postati pedofil.

Primjer iz jedne od naših radionica s ciljem prevencije seksualnog zlostavljanja koju smo održali s djecom u gimnaziji:

Jedanaestogodišnjak je primoravao nekoliko djevojčica iz svog razreda da nasamo s njim gledaju porno internet stranice u školi. Djevojčice je uspio prisiliti sljedećom prijetnjom: "Ako ne budeš pristala, ispričaću pred čitavim razredom da se stalno sama dole diraš i da to baš voliš." Sve i jedna djevojčica nam je rekla sljedeće: " Nisam htjela da dođe do toga. Sramota i bruka pred čitavim razredom bi bila gora nego to sto sam pristala."

Djevojčice su se ipak poslije izvjesnog vremena odlučile da sve ispričaju učiteljici koja je dalje seksualne prijestupe uspjela odmah spriječiti.

Pošto je počinilac imao tek jedanaest godina nije mogao biti krivično gonjen, ali je u ovom slučaju bilo neophodno pedagoški intervenirati.

Ponekad su pedagozi zbog dvosmislenog ponašanja djevojčica iziritirani jer se one ne brane odlučno od seksualnih prijestupa, već kako se čini, prvo s tim koketiraju a zatim se žale kod pedagoga.

U procesu socijalizacije djevojčicama se nameće kontradiktorni stav da svoje tijelo moraju pažljivo štititi a istovremeno svojom atraktivnošću privuci pažnju dječaka a kasnije muškaraca.

Ova dvosmislena poruka može biti problematična za djevojčice utoliko da one nisu u stanju da odrede jasne granice seksualnog uznemiravanja ili šikaniranja.

Seksualno zlostavljanje djece od strane odraslih osoba

Osjećaj moći nad djetetom je u ovom slučaju veoma izražen. 30 – 40% odraslih počinioca su već kao omladinci počeli sa seksualnim prijestupima, neki čak i kao djeca.

Prevenција seksualnog nasilja na ovom planu se postiže odgojem koji usađuje poštovanje prema djeci. Ovakav način odgoja u korijenu treba spriječiti razvijanje sklonosti ka seksualnom zlostavljanju.

U prevenciji seksualnog zlostavljanja veoma je korisno poznavati uobičajene strategije odraslih počinitelja.

Iz preventivnih razloga je nastava seksualnog odgoja u školi i u obdaništu korisna jer počinioci često biraju žrtve koje nisu nikako ili su veoma ograničeno informisane o seksualnosti.

Primjer jedne šesnaestogodišnje djevojke iz naše radionice s ciljem prevencije seksualnog zlostavljanja:

Počinitelj, njen stric, joj je rekao: "Tvoji roditelji su bas staromodni i nisu ti objasnili kako to funkcioniše između žena i muskaraca. Ja ću sve lijepo da ti objasnim i pokazaću ti kako da pridobiješ bogatog muža."

Neki počinioci koriste kao opravdanje za svoje ponašanje i seksualno dodirivanje izgovor da njihovi dodiri uopšte nisu bili seksualne prirode. Neki počinioci opet sami sebe varaju tako što nesvjesno pogrešno tumače signale svojih žrtava. Počinitelj prenosi svoje seksualne želje na žrtvu i tvrdi kako je žrtva sama htjela seksualni odnos s njim.

Za razliku od mlađih počinioca, odrasli počinioci najčešće svjesno pripremaju i planiraju svoj krivični čin.

Počinitelj teži da putem seksualnog odnosa dobije osjećaj moći i kontrole nad žrtvom.

Najčešće se slučajevi seksualnog zlostavljanja ne otkrivaju kod kuće, već u obdaništu, školi ili drugim pedagoškim ustanovama.

Da se u takvom slučaju ne bi pre naglo ili nepromišljeno reagovalo i da se ne bi naškodilo zlostavljanom djetetu, najvažnije je prvo ostati miran. Potom bi se trebala obezbjediti podrška kolega ili odgovarajućeg savjetovaništa ili odgovarajuće ustanove.

Najbitnije je djetetu objasniti da mu se vjeruje, da ono ne snosi nikakvu krivicu i da će mu se zasigurno pomoći.

Zašto zlostavljanom djetetu toliko teško pada da se nekome povjeri? Zlostavljanje uvijek znači i zloupotrebu povjerenja. Zato djetetu može biti jako teško da ponovo stekne povjerenje u druge osobe. Zlostavljana djeca najčešće prvo iskušavaju povjerenje i potrebno im je više pokušaja da bi se na kraju otvorili i pričali o onome što su preživjeli. Osim toga, seksualno

zlostavljanje je uvijek povezano sa pritiskom da se drži u tajnosti, a često uz to slijede i ozbiljne prijetnje počinioca kojih se djeca plaše. Također, osjećaj sramote i krivice djeteta igra značajnu ulogu u procesu obracanja za pomoć.

Primjer iz naše radionice sa djecom: Jedna djevojčica nam se povjerila o seksualnom prijestupu njenog učitelja gitare.

“Odmah na prvom razgovoru, poslije radionice, djevojčica nam je ispričala kako joj se davno nešto desilo i kako bi htjela razgovarati sa nama, ali nasamo, ne pred drugom djecom. Dogovorile smo se sa njom da idući put dođe prije početka radionice da bi mogli nasamo da razgovaramo. Kada je došla, djevojčica nam je ispričala kako je nedavno učila da svira gitaru na časovima kod učitelja gitare. Taj učitelj se uvijek čudno ponašao na časovima, stavljao joj je ruku među noge i čak u gaćice. Zbog toga je djevojčica rekla svojoj majci kako ne želi više da svira gitaru jer joj se to više ne sviđa. Majka je to prihvatila i nije ju dalje ispitivala. Djevojčica nikad nije stekla dovoljno hrabrosti da ispriča svojoj majci šta se ustvari desilo, ali nam je rekla da joj se to jos uvijek “mota po glavi”. Pitala nas je da li bi joj mi mogle pomoci da to ispriča svojoj majci. Dogovorile smo se da to zajedno njenoj majci ispricamo kada ona dođe po nju poslije nastave. Reakcija majke je bila sljedeća: zatražila je odmah pomoć u jednom savjetovalištu.

Kada seksualno nasilje potiče od strane saradnika u organizaciji ili u ustanovi, tj. ako se radi o kolegama koji seksualno uznemiravaju ili zlostavljaju djecu i kada se takvi slučajevi otkriju, onda emocije svih prisutnih “eksplodiraju”.

U tom slučaju dolazi do veoma izražene napetosti i netrpeljivosti koje lako mogu da dovedu do svađe, ekstremne polarizacije ili raspada ekipe koja je do tada zajedno radila.

U tom slučaju se iziskuje od osoba umiješanih u slučaj da upotrijebe svoju kompetentnost i profesionalnost u timskom radu sa ciljem da se djetetu pomogne a počiniocu onemogući dalje zlostavljanje.

Povodom teme Prevencija seksualnog zlostavljanja preporučujemo sljedeću literaturu (za sada samo na njemačkom jeziku dostupnu):

- 1)** Sexuelle Übergriffe unter Kindern
Handbuch zur Prävention und Intervention
Ulli Freund und Dagmar Riedel-Breidenstein
Mebes & Noack Verlag, 2004

„Seksualni prijestupi među djecom“
Priručnik za prevenciju i intervenciju
Ulli Freund und Dagmar Riedel-Breidenstein
Izdavačka kuća: Mebes & Noack, 2004.godine

- 2)** Raus aus der Nische! Prävention von sexuellem Missbrauch als fester Bestandteil pädagogischen Handelns
Sibylle Härtl und Adelheid Unterstaller,
Amyna Eigenverlag, München, 2003

„Dosta je mraka i skrivanja! Prevencija seksualnog zlostavljanja kao sastavni dio pedagoškog rada“
Sibylle Härtl und Adelheid Unterstaller
Izdavačka kuća: Amyna, Minhen, 2003.godine

- 3)** Gefühle zeigen Gewalt vermeiden
Unterrichtsmaterialien für die Grundschule
Rosemarie Töpelmann, Engelbert Jennewein und Manfred Schiwy,
Auer Verlag, 2005

„Pokažite osjećaje, spriječite nasilje“
Nastavna sredstva za osnovnu školu
Rosemarie Töpelmann, Engelbert Jennewein und Manfred Schiwy
Izdavačka kuća: Auer Verlag, 2005.godine

- 4)** Verein Zartbitter Köln
www.zartbitter.de

Udruženje „Zartbitter Köln“
www.zartbitter.de